

הן קרבה שנת השבע – שנת השמיטה תשפ"ב

פרק א

יתברך הבורא וישתבח היוצר שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו וקידשנו מכל האומות ואת **ארץ ישראל** מכל הארצות, ואחת המצוות המרכזיות בין "המצוות התלויות בארץ" – מצות השמיטה.

ציוונו בורא עולם בספר ויקרא כה, ב: "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתי הארץ שבת לד', שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואת, **ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לד'**" ממשיכה התורה ומסכמת: "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ".

באור המילה "שמיטה"

שמיטה – משורש **ש.מ.ט.**, היינו: **השמט** מידך ועזוב את עבודות הקרקע האסורות **מן התורה**: [זריעה, נטיעה, וזמירה] האסורות **לחלוטין** בשמיטה. ואף השמט מידך, את העבודות האסורות **מדרבנן**: [השקיה, דישון, ריסוס, ניכוש ודילול] אם מטרתן – **"לאיברוי"** – היינו להבריא, להוסיף, לפתח ולהרבות את צמיחת הארץ. אבל **מותרות** בשנת השמיטה **אך ורק** מלאכות מדרבנן, שמטרתם **"לאוקמי"** – להעמיד! לשמר את המצב הקיים, למנוע קלקול, נבילה, יובש, נסיגה וקריסה של צמחים, אילנות, דשא ופרחים הקיימים בקרקע. **לרמב"ם**: בכלל **שמוט**, המצווה – להפקיר את גידולי השנה השביעית, ולהודיע לכולם שהם **הפקר לכול**,

ממתי מונים שמיטה ?

יהושע ועם ישראל, נכנסו לארץ ישראל ביום י' ניסן 2488 שנים לבריאת העולם. כעבור 14 שנות כיבוש וחלוקה, התחילו בשנה ה 15 לכניסתם לארץ לספור שש שנים, ואם כן השמיטה הראשונה הייתה בשנה ה 21 שהיא 2509 לבריאת העולם. ואז התחילו גם כן למנות יובלות, כנאמר: "וספרת לך שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים... וקידשתם את שנת החמישים שנה... יובל היא תהיה לכם" (ויקרא כ"ה, ח). ונחלקו הדעות האם שנת היובל נספרת כשנה הראשונה לשמיטה הבאה או לאו, ולמעשה מאז התחילו לגלות השבטים לקראת גלות בית ראשון, הפסיקו לספור יובלות, ולמעשה כיום, אין היובל נוהג, מפני שאין כל ישראל יושבים בארץ ישראל, והיובל נוהג רק כשכל יושביה עליה ["וקראתם דרור לכל יושביה"] ובטלו היובלות (רמב"ם שמיטה ויובל י, ח).

איך נדע ששנת תשפ"ב – אכן, שנת שמיטה?

כתב הרמב"ם בתחילת הלכות שמיטה ויובל: ובחשבון שנת השמיטה נתקבלה דעת הגאונים, **ואם תרצה לדעת שנת השמיטה תחלק שנות בריאת העולם במספר שבע, וכשיעלה לך המספר בדיוק בלא עודף – הרי השנה ההיא שמיטה, ואין זה מפני שמונים לבריאת העולם אלא שכך יצא".** וזה אחד מפלאי תורתנו הקדושה! ואכן אם נחלק התשפ"א – **5781** ל 7 תהיה התוצאה: **825.6** כלומר תשפ"א שנה ששית לשמיטה. מאידך אם נחלק ה'תשפ"ב ל **7** **5782:7=826** ללא שארית אם כן, תשפ"ב – שמיטה!

לדעת רוב הפוסקים, כיון "שאין רוב יושביה עליה" ואין מונים יובלות – שמיטה בזמן הזה – **מדרבנן** וכן הכרעת מרן החזון איש – אכן, דעת יחיד **הרמב"ן** – שגם בזמן הזה שמיטה **מן התורה**.

תחילת שנת השמיטה

שנת השמיטה מתחילה בא' תשרי ומסתיימת בכ"ט אלול, ובזמן הזה אין נוהגת "**תוספת שביעית**" ועבודות השדה מותרות עד לראש השנה (רמב"ם ג, ט וחזון איש י"ז, כ"ב-כ"ה), אלא **שגזרו חכמים** משום מראית העין, **שאין לטעת עצי פרי** לפני השמיטה אלא עד **ט"ז במנחם אב**, משום שלחישוב שנות ערלה, בשנה הראשונה די ב **44** יום לפני ראש השנה: 14 ימים – לקליטת הנטיעה ועוד 30 יום וזו נחשבת כבר שנה ראשונה לערלה, על כן, אם נטיעת אילן בתוך 44 יום לסוף השנה – לא תיחשב שנה זו, כשנה ראשונה לערלה, אלא השנה הבאה, ואז יאמרו בשנה השלישית, שהעץ ניטע חלילה בשמיטה, כי חישוב השנה הראשונה לערלה – **שנת השמיטה. זריעת צמחים שונים, עצי סרק ופרחים** – מותרת עד ראש השנה, אף שקליטת הזרע בקרקע תהיה בשמיטה.

אולם, **זריעת ירקות** – אינה כדאית בסמוך לשמיטה, הואיל ואם ישתרש וייקלט הירק בשביעית יהיו חייבים לעקרו מדין "**ספיחין**", על כן, יש להקדים זריעתם על מנת שיתחילו לצמוח לפני השמיטה (מעדני ארץ שביעית ושו"ת מנחת שלמה א, נ"א). **לדוגמה:** עגבנייה ועגבניות שרי וכן תפוחי אדמה – **עד ג' אלול**. שום – עד ו' **באלול**. סלרי דלעת ודלורית – עד י' **באלול**.

חובת אישה במצוות השמיטה

כלל בידנו, שכל מצוות עשה שהזמן גרמא, נשים **פטורות** מקיומן (גמ' קידושין כ"ט ע"א), מכל מקום, כיון שבשמיטה גם איסורי לאו – לא תעשה – **נשים חייבות אף במצוות העשה** שבה (חינוך, פ"ד ושכ"א שו"ת חתם סופר או"ח ק"נ ובליקוטי

הערות על חת"ס או"ח ק"נ, ז). **ועוד**, שכל מצוות השביעית – מצוה **אחת** כללית שהשביעית קדושה, על כן, אי אפשר לומר שנשים פטורות (דרך אמונה להגר"ח קנייבסקי שליט"א א, א).

מפגשים ראשונים עם ה"שמיטה"

רבים חושבים, שדיני איסורי עבודת הקרקע בשמיטה, שייכים למתגוררים בקיבוץ, במושב חקלאי או לבעלי שדות, מטעים ופרדסים בלבד, הבה נמחיש כיצד ניפגש עם השמיטה גם בעיר המאוכלסת בשכונות צפופות:

1. 1. במוצאי ראש השנה, אור ליום חמישי – צום גדליה, בוודאי יופעלו רבבות מכונות כביסה, מלאים בסוגי כביסה שונים, ביניהם סריגים, גרביים, שמיכות צמר שנטף עליהם דבש טליתות הזקוקות לריענון לקראת היום הקדוש, כביסה כעין זו, אינה נסחטת בסחיטה המרבית, ואף לא מוכנסת למייבש הכביסה, רבות תצדנה, כדרך בשש השנים האחרונות, לכיוון המרפסת ובידן קערת הכביסה [פיילה] כדי לתלות את הכביסה הנוטפת מים על גבי החבלים שמעבר למרפסת.....

כמובן, אין בדעתה של עקרת הבית להשקות את קרקע החצר או הגינה הצמודה לבית, אבל לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, יש בפעולה זו איסור השקיה – תולדת זריעה האסורה בשמיטה [ואף ש"אינו מתכוון" אבל "ניחא ליה"] אף אם עדיין אין צמחים בקרקע אבל שפיכת המים מכשירה את המקום להיקלטות זרע או צמח.

אכן, הפעולה מותרת במקרים הבאים: א. כשהמקום מרוצף לחלוטין. ב. כאשר המקום משמש למעבר לרבים (אין סיכוי לצמיחת צמחים), ובמקרה זה, יש להימנע משפיכת שארית המים שבקערה אל החצר, אף בשאר השנים מבלי לבדוק אם אין שם עוברים, בוודאי בעשרת ימי תשובה. ג. כאשר המקום כבר נרטב מגשם או מהשקיה – מותר לשפוך שם מים, שכדברי כף החיים בסי' של"ו לעניין שבת: "ריבוי ההשקיה רק מקלקל הצמחים".

2. 2. **הדחת רצפות** – מן הסתם במוצאי ראש השנה זקוק כל בית לשטיפת הרצפות, וברבים משכונותיה של ירושלים ת"ו, "מנהג המקום" לגרוף את מי השטיפה בעזרת המגב דרך המרזב שבמרפסת לעבר הרחוב [זכורני שהייתי נוכח בחדרו של מרן הגר"מ הלבפשט זצ"ל כשבא להתלונן קשיש שעלה לא מכבר להתגורר בירושלים, וסיפר שעמד לתומו ליד התחנות שבתחתית רחוב בר אילן ולפתע ירד מעליו שטף מים, שלו היו זכים וטהורים, הייתה זו חוויה באותו יום שרבי..... אך לא כן, המים העלו קצף ... ואמר לו הגאון: האינך

יודע כי מצהרי יום חמישי בשבת אין עומדים בעיה"ק תחת מרפסות.... שהרי "על הניזק להרחיק עצמו....", ובכן, כשהמדובר ב"שטיפה האחרונה" במים נקיים, אסור לגרפם לעבר קרקע, אלא בתנאים הנ"ל.

3. **יש שייפגשו עם ה"שמיטה"**, כנראה כבר בעצם יום הדין – ראש השנה. אותם שיישבו על גבי המרפסת או בקרבת חלון, ובעודם אומרים תהילים, או מעיינים במאמר העוסק במהות יום הדין, וכדרכם אוכלים פרי טעים ועסיסי, ולבסוף, יישארו בידם מספר גרעינים, אשר כל שחונן בנימוס ודרך ארץ מטריח עצמו אל פח האשפה – מקומם הטבעי של שיירי קליפות פרי וגרעיניו, אולם יש שיאמרו לעצמם.... "ביום הדין... ביטול תורה... וחלילה ישליכו את הנותר אל הגינה או החצר... ויעברו על איסור דאורייתא של **זריעה** בשמיטה ואף ביום טוב.... שהרי רבים עד מאוד עצים שצמחו מגרעין שהופל לקרקע, נקלט ונבט והוציא פירות טעימים, אלא אם כן, המקום מרוצף או משמש מעבר לרבים כנ"ל.

4. **יש להיזהר לאורך כל שנת השמיטה**, כשמטיילים עם ילדים בגן העיר, או בטיול או מסלול, שלא להשליך שיירי ירקות ופירות לאדמה, שאריות אלו מהוות דישון וזבל מצוינים להשבחת גידולי הקרקע, ועידוד צמיחתם [ל"אברויי" ולא רק ל"קיומי"] ובפרט קליפות בננות.

"גרמא – מותרת בשמיטה"

בשונה מאיסורי שבת, בהם אסרו חכמים גם פעולות שאינן ישירות, אלא נגרמות כתוצאה מפעולת האדם, כגון, **אסור** ליטול ידיים על גבי גג כשהמרזב מוליך את המים לגינה [ואם היא גינה שלנו, הרי זה "פסיק רישיה דניחא ליה], הוא הדין שאין להשתמש בשוקת מים בגינה ציבורית אם הניקוז מוליך את המים לערוגות. **מאידך**, לעניין שמיטה, לדעת החזון איש, כיון שנאמר "שדך (עצמה) לא תזרע וגו' "הרי שאם המלאכה נעשית ב"גרמא" – **היא מותרת בשמיטה**. דוגמאות: 1. תליית כביסה נוטפת על חבלים שבתוך המרפסת, ולא ישירות מעל החצר. 2. **מותרת** הפעלת מזגן, שמימיו מתנקזים לגינה. 3. **מותרת** הפעלת השקיה ממוחשבת לפני השמיטה, כאשר תמשיך להשקות בשמיטה, אפילו מעבר לנצרך לשימור גידולי הקרקע [ל"אוקמי"]. 4. **מותרת** שטיפת רכב החונה על מדרכה מרוצפת, כאשר מי השטיפה נוזלים עם שיפוע הכביש לעבר גינה.

הטיפול בגידולי קרקע במסגרת הבית הפרטי

נאמר בתורתנו: "שדך לא תזרע כרמך לא תזמור...ושבת הארץ" (ויקרא כ"ה, ד) – איסורי שביעת, שונים מאיסורי מלאכת זורע, קוצר וכו' בהלכות שבת. בשבת – אסור אפילו להניח גלעין אבוקדו או בצל בצנצנת עם מים בקומה שביעית – משום **איסור נוטע בשבת** ! ולדעת הגרש"ז זצ"ל כשהגרעין נבט – המוציאו בשבת קוצר! בשמיטה אסרה התורה אך ורק עבודת קרקע השדה ! הגינה ! הכרם ! אמנם כן, בתלמוד ירושלמי עורלה א, ב דיון הלכה למעשה: האם דיני שמיטה חלים גם על הצומח בתוך הבית? הירושלמי אינו מכריע אולם החזון איש זצ"ל בשביעית כב, א וכו, ד קובע: בהתקיים שני תנאים יחד, אין איסורי מלאכות שביעית בתוך הבית:

א. כשאין יניקה מן הקרקע, מן הארץ – היינו במצע מנותק. ב. כשהמקום מקורה – יש עליו גג כמו בבית – **מותרות** כל המלאכות בשנת השמיטה ! כלשון מרן החזון איש: "המקל בעציץ שאינו נקוב בבית, יש לו על מה לסמוך ואפילו לזרוע ולשתול..." (חזו"א כ"ב, א וכו"ו, ד) לכן, לדוגמה ניתן לגדל בצל ירוק בחדר שינה, עגבניות שרי בפינת הסלון... אבל לא במרפסת פתוחה ולא בגינת קרקע, אף שהיא מקורה בגג.

שאלה: מה דין ריצפת הבית? למה נחשבות מרצפות? אריחי חרסינה קרמיקה? שיש?

תשובה: הכרעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספרו מעדני שביעית בקומה **תחתונה** – המרצפות **כאדמת החצר והשדה**. **בקומות עליונות** [מהקומה השנייה או כשהראשונה על גבי עמודים] – כעציץ שאינו נקוב – שאין יניקה בין הקומות אלא בדירות הקרקע. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר זצ"ל: גם **בקומות עליונות – ישנה יניקה**, אך די בניתוק התחתית ליצירת "עציץ שאינו נקוב".

מהו "עציץ נקוב" ומהו "עציץ שאינו נקוב"

עציץ נקוב – העשוי חרס או עץ, ואפילו פלסטיק שאינו קשיח, ובוודאי עציץ שבשקית ניילון – דינם כאילו הם בקרקע. כמו כן, עציץ העשוי זכוכית, מתכת או פלסטיק קשיח, אם יש בו אפילו נקב אחד בקוטר מילימטר אחד ["שורש קטן"] בין בשוליו בין בדופן כנגד הקרקע שבתוכו – **הרי זה עציץ נקוב שמדרבנן דינו כקרקע** (רמב"ם ב, י משנ"ב קנ"ט, ז ותשובת הגר"ש וואזנר זצ"ל ב"משפטי ארץ" עמ' 258).

עציץ שאינו נקוב – אפילו מחרס או עץ אבל תחתיו צלחת מתכת, פלסטיק או זכוכית. ואפילו צלחת חד פעמית – **הרי זה אינו נקוב**. והוא כמנותק מן הקרקע. **יש לציין**, שבקומת קרקע – הכרעת הפוסקים, שיש לנתק גם מתחת "נוף העציץ" – התפרחת הבולטת ומתפשטת מעבר לצלחת, והפתרון – לשטוח משטח P.V.C, גומי או טפט. תחת כל שטח העציץ וענפיו.

הלכה למעשה

בעציץ "**שאינו נקוב**" בתוך הבית, היינו שמתקיימים בו בו התנאים הנ"ל וכמו כן, 1. העציץ נמצא תחת גג אטום – לא פרגולה או כילה. 2. אין העציץ קבוע בתוך קיר או בתוך קרקע הבית. 3. נפח העציץ קטן מ 650 ליטר [שאזי יניקתו חזקה במיוחד] – **מותרת כל עבודה** במשך שנת השמיטה, כולל נטיעה, גיזום, דישון, השקיה ללא הגבלה – כמו בכל השנים.

ב"**עציץ נקוב**" שבבית, הנחיות השימוש כדלהלן: מותרות רק פעולות לשימור הקיים – "**לאוקמי**"! אבל לא לשתול בו או לזרוע, ואף לא לטפח ולגרום להצמחת יתר – "**לאיברויי**"!

הוראות כלליות לכל מיני האדניות והעציצים

1. עציץ בתוך הבית מותר לגוררו – בתוך הבית ממקום למקום ובתנאי שהכול תחת תיקרה.
2. אסור להוציא עציץ (אפילו אינו נקוב) מן הבית למרפסת או מן הבית ולחוץ, כמו כן אין להסיר תיקרה מעל עציץ או אדניות. (החשיפה לאוויר ולשמש – ממהרת צמיחה). אמנם, לצורך שטיפת ריצפה: אם זה לזמן קצר מותר להוציאו, ועדיף להוציאו בשעות הלילה כשאין כל כך שמש ואויר בחוץ ובתום השטיפה להחזירו מיד (מנחת שלמה מ"א, ג).
3. הנוסעים מביתם אסורים לפתוח חלון מול העציצים במטרה להביא לאור ואוויר לצמחים, אלא אם כן, עלול להיות הפסד לצמחים (חוט שני א, ו).
4. לקראת חג סוכות, כשהסוכה במרפסת שבה העציצים והאדניות – **אם כבר הביאו את הסכך וניכר שכוונתם לבניית הסוכה, מותר להסיר את הגג או להוציא את העציצים מחוץ למקום המקורה, ולכסותם במקום השני – מיד.**
5. עוברים דירה או מביאים ממשתלה "עם הכשר" עציץ לבית, יש להחמיר ולעוטפו בדירה הקודמת או במשתלה מכל צדדיו בניילון, ובבית להניחו כעציץ שאינו נקוב (הגריש"א זצ"ל ב"הליכות שדה" 48).

6. מותר להעביר עציץ שמעל משטח חוצץ למקום אחר שיש בו גם כן, משטח חוצץ, או משולחן לשולחן אחר ויש מתירים אף להניחו בינתיים לזמן קצר על גבי קרקע כשכוונתם לסידור הבית (משפטי ארץ"ז, י"ב).
7. אסור להפוך עציץ שאינו נקוב לנקוב. ובכלל זה שלא להוריד עציץ תלוי באוויר על גבי הקרקע. אבל מותר להפוך עציץ "נקוב" ל"שאינו נקוב" (כגון שנפל עציץ לגינה – **מותר** להחזירו לבית) **נשבר עציץ** בבית, במידה ושורשי הצמח מחוברים עדיין לעפר שבעציץ – מותר להעבירם לעציץ אחר ("שמיטת קרקעות" להגר"צ כהן זצ"ל י"ד, י"ב בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל).
8. מותר להניח פרחים באגרטל עם מים העומד בבית אפילו לא נפתחו עדיין הפרחים או הניצנים, מפני שאין שמיטה בבית באגרטל העומד על שולחן (דרך אמונה ד, י"ז).

קניית עציצי נוי ופרחים בשנת השמיטה

בירושלים החמירו ב"נעבד" ו"שמור" – **"נעבד"** – היינו שלא לקנות פרחים וצמחים שעבדו בהם באיסור בשמיטה (כגון גיזום לצורך פריחת יתר, השקיית יתר, זיבול והוספת חומרים מזרזי גדילה). **"שמור"** – היינו שמרו את כל הגדל בשדות לעצמם, וקטפו וארזו ושיווקו כדרך סוחרי פרחים וצמחים בשאר השנים, על כן אין לקנות עציצי נוי ופרחים שנשתלו בשמיטה, כדי שלא להחזיק ידי עוברי עבירה, ואין לקנות אלא בחנות או משתלה שיש לה **הכשר למהדרין לענייני שמיטה**. ומוכרים בה מגידולי נוכרים או פרחי ייבוא מחוץ לארץ.

הטיפול בגינה ובחצר בשמיטה

ניקוי ותחזוקה

1. **פסולת ולכלוך** שהצטברו מותר לאוספם ולסלקם לשם ניקיון כדרך שעושים כל השנים ובתנאי שלא מכוונים להכשיר את הקרקע לגינה. על כן עדיף שהדבר יעשה לא על ידי איש שמקצועו גינון ולא עם כלי מקצועי כגון מגריפה ידנית או חשמלית (רמב"ם ב, י' ומנחת שלמה נ"א, י')
2. **פסולת שנותרה לאחר תוספת בניה** או ריצוף לשיפוץ הבית, אסור לפנותה לגמרי הואיל ומקום זה מיועד בדרך כלל לגינה. אמנם, אם המטרה אך ורק להסיר מפגעים ולשיפור המראה – מותר, בתנאי שישאירו שכבה דקה של פסולת הסמוכה לקרקע, כדי שיהא ניכר שהכוונה אך ורק לניקיון כללי.
3. **יישור קרקע ומילוי חורים באדמה**, כגון אחרי עבודות אינסטלציה או טיפול בביוב – **אסורים**. יש חשש סכנה בהשאת החורים, להיתקלות או נפילה ניתן

למלאם בחומרים שאינם אדמה העומדת לזריעה – כגון חצץ, שבבי עצים, קל – קר כדומה.

4.4. עומדים לבנות סוכה, לרצף חצר, להציב מתקני משחקים – יש להביא תחילה את דפנות הסוכה, את המרצפות או את מתקני המשחקים **לפני שמתחילים ביישור הקרקע והכנתה**. שלא יראה כאילו מכשירים, חלילה, קרקע לזריעה או לנטיעה

5. **קוצים ועישי ברי שרגילים כל שנה לנכשם מחשש סכנה כגון מנחשים ועקרבים**, למניעת שריפה ומפגעים או לנוי וכדומה – מותר לנכשם גם בשמיטה למטרות הנ"ל **אבל אין לעוקרם עם השורש**, אלא לקוצצם בשווה לקרקע (תשובת החזו"א במכתב הנדפס ב"משפטי ארץ" עמ' 265).

6. **איסוף אבנים מן החצר** לצורך בניית גדר או ריצוף שביל וכדומה, מותר, בתנאי שעומדים בסמוך לגדר החדשה או השביל החדש ואוספים אבנים עד מקום שידו מגעת – **שניכר שאינו עושה להכשרת הקרקע** (רמב"ם ב, י"א). כמו כן ניתן לקחת אבנים עליונות ולהשאיר את הנוגעות בקרקע משום מראית העין (דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א דרך אמונה א, י"ג).

7. מותר לסקל אבנים ממגרשי חנייה, מגרשי משחקים ומשבילים להילוך בני אדם (אגלי טל חורש, ט"ז).

הטיפול בגינת הנוי בשמיטה

העיקרון: מותרות כל פעולות דרבנן, של "לאוקמי" – **לשמור על הקיים** מיתת הצמחים ולמניעת פגם ניכר בנוי הצמחים והפרחים (מבי"ט ב, ס"ד ו"סדר השביעית" להרה"ג זליג שפירא מפי החזו"א). כמובן, שאין לטפח גינה בשמיטה מעבר לטיפול שבשאר שנים, וודאי שלא להתחיל לטפח גינה מוזנחת בשמיטה.

בבית משותף כשברובו דיירים שאינם שומרי תורה ומצוות. יש להסביר בדרכי נועם שבמעט תשומת לב אפשר לקיים גינת נוי בדרך מותרת, הדבר לא אפשרי, ועלולים לעשות פעולות כרגיל כל השמיטה, יש אומרים שיש **לבעלי הדירה להפקיר את חלקם** בגינה בפני שלשה, אפילו מבני ביתם, למשך שנת השמיטה (משנ"ב רמ"ו, ט"ו ולהודיע שהתשלום לוועד הבית אינו מיועד למטרת טיפוח הגינה בפעולות אסורות אלא להוצאות הניקוי החשמל ומעלית וכדומה. ולמימון הפעולות המותרות בשמיטה.

- **השקיה 1.** כל צמח שאם לא יושקה – ייגרם לו נזק מותר להשקותו לקיומו, והצורך בגינות נוי, משתנה לפי האקלים, עונות השנה וסוג הצמח. **מותרת** בשנת שמיטה הנחת צנרת לממטרות בין להשקיה המותרת בשביעית בין לאחריה (רמב"ם א, ט). **ומותרת** חפירת צלחות (תעלות עגולות) סביב העצים למילוי מים להשקיה (חזו"א י"ט, י ומצוות הארץ ל"ד, ג). דשאים – לדעת מומחים בחלק ניכר מן הדשאים די בהשקיתם פעם בחודש עד 40-50 ליטר מים למטר מרובע וזה מספיק להחזקת הדשא. 3. עצים ושיחים מבוגרים – בהרבה מקרים אינם צריכים השקיה כלל וכדאי להתייעץ במומחה.

סימנים המתירים השקיה בכל הצמחים

1. יובש מוכח: כשתוחבים אצבעות 2-3 ס"מ בקרקע ויוציאם בקלות יבשות – **דרושה השקיה דחופה !**
 2. כאשר נראה בצמח **צימוח איטי**. יש והסיבה להאטה סדקים שנתהוו בקרקע סמוך לצמחים – מותר לסותמם כדי למנוע ייבוש השורשים (חזון איש י"ז, י"ט).
 3. כאשר נראה **שינוי גוון בצמח** כגון מירוק כהה לבהיר או לצהוב.
 4. שינוי **במתח העלים** (לא כולל כמישת צהרים החולפת עם ערב).
- הערה:** יש אומרים שהשקיה עדיף שתיעשה בעזרת ממטרה או מערכת טפטפות ולא ביד עם צינור או משפך, שאזי עושים מלאכה כל רגע. ואף אם נהנים גם צמחים אחרים שבסביבה כל שלא משקים את האחרים ישירות – **מותר**, ובפרט כשהזקוקים, רוב מוחלט בטווח הממטרה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

- **גיזום 1.** גיזום הגורם השבחה ומעודד צמיחה – **אסור בשמיטה !** בפרט בענפים דלילים או יבשים. **על כן**, אסור לגזום ורדים או להסיר פרחים שנבלו.
- 2. **גדר חיה** הגדילה פרא, מתר לגזום לנוי אך ורק כשענפיה צפופים ומלאה בעלים ירוקים – שאין בגיזום תועלת להצמחה (משפטי ארץ ד, י"ט. כמו כן, לדעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ זצ"ל מותר לחתוך ממנה ענפים המפריעים למעבר, ובתנאי שלא מכוונים לתועלת הצמח.
- **כיסוח הדשא – אסור !** אפילו כוונתו לנוי ובפרט בדשא חדש או דליל שעדיין לא התפשט בכל השטח. אכן, יש אומרים שכשהדשא מאד מלא וצפוף שאין תועלת בכיסוחו לצמיחה – **מותר** לכסח, כשהכוונה אך ורק לתיקון צורתו.

ולהנחיית הרה"ג בנימין מנדלזון זצ"ל יש להגביה את סכין הכיסוח מעל לקווי הקרקע.

הערה: יש מתירים פיזור חומר על הדשא לפני השמיטה, חומר המתפרק אט אט (עד חצי שנה) בכל השקיה,

כיוון שהדבר נעשה לפני שמיטה וההשקיה רק כגרמא – המותרת בשמיטה.

ד. ניכוש וריסוס – מותר לנכש עשבי בר החונקים צמחי נוי, ויש חשש למיתתם או לנזק (חזו"א כ"א, י"ז). כשמבצעים את הניכוש בעזרת מעדר, **יש להיזהר** מעידור האדמה אגב הניכוש, שעידור אסור בשמיטה (חזו"א י"א, י"ז). **צמחים**, שיחים ופרחים שהותקפו על ידי מזיקים או מחלות ויש חשש שימותו או יינזקו מותר לרססם בחומרי הדברה.

ה. קטיפת פרחים – מותרת, אפילו רב-שנתיים: שושנים ורדים, שיחי-בושם, לצורך השימוש בהם, ואעפ"י שגורמים לצמיחה חדשה – **מותר**, כיוון שאין מתכוונים לכך. אמנם, **אסורה קטיפה לחזק** שיח או לעודד צמיחה חדשה מפני **שגיזום כזה אסור**. ויש לשנות מדרך הקטיפה הרגילה המקובלת ולא לחתוך באמצע הענף או הגבעול אלא בשליש העליון או התחתון של הענף.

הערה: בוורדים ופרחים בעלי ריח נעים, יש לשמור **קדושת שביעית ואסורים בסחורה**. ואין לזרוקם כל עוד הם יפים ונותנים ריח. יש אומרים, שאם עיקרם לנוי בלבד, ולא לריח – אין בהם קדושת שביעית. ומותר לשים פרחים במים בבית, גם אם יפרחו הניצנים עקב כך.

קניית ירקות ופירות לאחר ראש השנה תשפ"ב

בירק הולכים לעניין "קדושת שביעית" אחר הלקיטה, ובפירות העץ – אחר החנטה

לכן למעשה, **כל פירות העץ** במשך חורף תשפ"ב – **אין בהם דין שביעית כלל**. כיוון שבפירות האילן הולכים אחר חנטה (נפילת הפרח לפני צמיחת הפרי – לרוב הדעות) ורק הפירות שבהם תהיה "חנטה" אחרי ט"ו בשבט תשפ"ב – **הם שייכים לשנת השמיטה. ויש בהם "קדושת שביעית"** הראשונים בין הפירות המבכירים במהלך אדר תשפ"ב: לימונים קטנים ירקרקים, שסק ותפוחי עץ קטנים. **מלאחר ראש השנה**, מתחילים להגיע לשווקים ולחנויות **ירקות** שנלקטו מהשדות בשמיטה

כידוע ישנם שני מנהגים לעניין הנמכר בחנויות בשמיטה

א. חנות ירקות ופירות למנהג ירושלים

(בהכשר בד"ץ העדה החרדית וכל בתי הדין שבירושלים מדורי דורות).

החנות פועלת כבכל השנים, ומוכרים בה **אך ורק: א.** תוצרת הגדלה אצל נכרים המגדלים בארץ ובחו"ל.

ב. גידולי השנה השישית. **ג.** גידולים בחממות מנותקות מן הקרקע. ואין צורך בשמירה על קדושת שביעית.

הבסיס ל"מנהג ירושלים"

גידולי נכרים: ירקות ופירות שגדלו בארץ ישראל בשדות נכרים, לדעת גדולי ירושלים – **אין צריך לנהוג בהם קדושת שביעית** (בית יוסף בשו"ת אבקת רוכל). מאידך לדעת שו"ת המבי"ט, יא וכן דעת החזון איש זצ"ל כפי שהנהיג בבני ברק – יש בהם קדושת שביעית שאין בידי נוכרי להפקיע קדושת הארץ לעניין שביעית..

ב. חנות לנוהגים קדושה בפירות נכרים

בעל החנות ממונה ע"י הקונים כשליח, בהרשאה החתומה בכתב לקנות עבורם סחורה מנוכרים, בעל החנות גובה מהקונים מה ששילם לנוכרי בתוספת שכר – טרחה. הפירות שבחנות כבר בבעלות הקונים. ישנה "ועדת שמיטה" שהיא הקונה, ואין המוכר טורח בקניה. **כיום, יש נוהגים** אפילו בירושלים, בקדושת שביעית בפירות נכרים, בהסכמת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ולכתחילה נרשמים אצל ירקן כדין **אוצר בית דין** ונוהגים קדושת שביעית בשימוש בפירות ובשאריות.

אכן, דעת **מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל** הייתה **שאין לשנות ממנהג ירושלים ת"ו**, והנהגת **בד"צ העדה החרדית** – ירושלים, וכל גאוני ירושלים מדורי דורות. וכן הורה למעשה. ובפרט שמרן הבית יוסף החרים על מי שינהג קדושה בפירות שביעית שגידל גוי. וכידוע, הגאון רבי יהודה עדס שליט"א רצה להנהיג בישיבתו "קול יעקב" שבירושלים שמירה על קדושת שביעית גם בפירות נוכרי, ואמר לו מורנו הגרש"ז אויערבך זצ"ל: "ראש הישיבה, רשאי לנהוג בביתו כאשר יחפוץ, אבל בישיבה הנמצאת בעיה"ק ירושלים, אין להנהיג הנהגה שכנגד הוראת בתי הדין שהורו בעיה"ק ת"ו מקדמת דנא כדעת עמוד ההוראה מרן ה"בית יוסף" זי"ע.

הערה: להלן נציין בדפי ההלכה את התאריכים בהם מופיעים בשווקים גידולי שביעית, ראה – ב"צום גדליה".

קדושת שביעית

כל פירות העץ הגדלים בארץ ישראל שחנטו בשביעית וכן ירקות שנלקטו מן הגינה או השדה בשביעית – קדושים בקדושת שביעית. הקונה ירקות ופירות שבקדושת שביעית בחנות ללא השגחה – מכשיל את המוכר באיסור סחורה ועובר משום: "לפני עור לא תיתן מכשול". ויש אומרים שגם הקונה עובר באיסור סחורה. כסף הניתן תמורת פירות שביעית – מתקדש בקדושת שביעית ואסור להשתמש בו אלא לקניית דברי מאכל ולאכלם בקדושת שביעית – לכן, אסור לשלם למוכר שאינו שומר שמיטה עבור פירות שבקדושת שביעית, אלא א"כ התבצעה המכירה בהקפה או בהבלעה. כמו כן, חכמים קנסו את מי שאינו שומר שמיטה וגזרו שלא לקנות ממנו תוצרת שנת השמיטה, והקונה – עובר על גזירת חכמים. (רמב"ם שביעית ח, יד וחזון איש שביעית י, י"ב). כמו כן, יש לשמור על קדושת גידולי השמיטה, שלא להביאם לידי איבוד, לא להוציאם לחו"ל וכו' כפי שיפורט בהרחבה, בס"ד ב"דפי ההלכה" שלקראת ימי החנוכה הבעל"ט.

להלן רשימת מוצרי מזון צמחי שאין בהם שביעית כלל (כולם ייבוא מחו"ל)

אגוז – כל האגוזים מחו"ל, כולל: אלסרים, בונדוק, מלך, פיסטוק, קוקוס, קטניות – כולם מחו"ל (פרט לחומס וגרעיני חמניות שמהארץ וכן שקדים מהארץ). קנוא, קפה (כל הסוגים) קקאו, שבולת שועל (קווקר) שומשום שעועית יבשה, תה (פרט לתה רפואי שיש מהארץ). **תבלינים:** הל, זנגוויל, זעפרן (כרום כתוש), חוויג', חילווה, כורכום (צהוב), פלפל שחור, פרג, ציפורן, קימל, קינמון.

ירקות בקדושת שביעית

ירקות שנלקטו מן הגינות והשדות **מיום ג' בתשרי** (צום גדליה) יש בהם **"קדושת שביעית"** ולנוהגים "קדושת שביעית" גם בגידולי נוכרים – עליהם לנהוג בהם בקדושה – כמפורט, לעיל עמ' 11-12 .

אלו סוגי הירקות המגיעים לשווקים ולחנויות מלמחרת ראש השנה ויש בהם "קדושת שביעית"

אבטיח [שאינו מהערבה], אננס [שאינו מיבוא], אפונה בתרמיל, בטטה, בננה, במיה, בצל ירוק, ברוקלי, גמבה, דלורית ודלעת [אמנם עפ"י רוב נאספת לפני ראש השנה], חזרת, חסה, חציל [שאינו מהערבה], כוסברה, כרוב אדום לבן וסיני, כרובית, כרפס [סלרי ושורש], כרתי [לוף], לפת מלון [שאינו מהערבה], מלפפון, סלק אדום ועלים, עגבנייה, פול תרמילים, פטרוזיליה [גם שורש], פלפל ירוק [שאינו מהערבה] וחרیف, פלפל אדום חריף ופפריקה [חדשים], צנון, צנונית, קולרבי, קישוא, שומר ושמיר, שעועית תרמיל, ותرد

